

ՆԱՆՈՒՆ ՆԱՅԱՍՏԱԿՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՆԱՅԱՍՏԱԿՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՆՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ

Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ Ը

ՔԱՂԱՔԱՅԻ ՆԵԼԻԻ ՄԿՐՏՉՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՆԻՄԱՆ ՎՐԱ ՆԱՅԱՍՏԱԿՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 208-ՐԴ ՆՈԴՎԱԾԻ 2-ՐԴ ՄԱՍԻ՝ ՆԱՅԱՍՏԱԿՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՆՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՆԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԲՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան

18 հուլիսի 2012թ.

Նայասարանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Նարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի (զեկուցող), Ա. Խաչատրյանի, Վ. Նովհաննիսյանի, Ն. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմողի ներկայացուցիչ, փաստաբան Գ. Թորոսյանի,

գործով որպես պարասխանող կողմ ներգրավված՝ ՆՏ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչներ՝ ՆՏ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ա. Մխիթարյանի, նույն բաժնի առաջապար մասնագետ Ն. Սարգսյանի,

համաձայն Նայասարանի Նանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՆՏ օրենքի 25, 38 և 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Նելլի Մկրտչյանի դիմումի հիման վրա՝ Նայասարանի Նանրապետության քաղաքացիական դատարանի օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ Նայասարանի Նանրապետության Սահմանադրությանը համապարասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացի Ն. Մկրտչյանի՝ 06.03.2012թ. ՆՏ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հեղափոխելով Նայասարանի Նանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Նայասարանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. ՆՏ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքն ընդունվել է ՆՏ Ազգային ժողովի կողմից՝ 1998 թվականի հունիսի 17-ին, Նայասարանի Նանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1998 թվականի օգոստոսի 7-ին եւ ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 1-ից:

ՆՏ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի՝ «Վերաքննիչ բողոք բերելու սահմանափակումները» վերաբառությամբ 208-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է. «Գույքային պահանջով քաղաքացիական գործերով վերաքննությունը թույլատրելի է միայն, եթե փյալ գործով վեճի առարկայի արժեքը գերազանցում է նվազագույն աշխատավարձի հիսնապատիկը»:

2. Գործի դատավարական նախապարմությունը հանգում է հետեւյալին. դիմողը 08.12.2010թ. հայցադիմում է ներկայացրել Երեւան քաղաքի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարան ընդդեմ «Երեւան հյուրանոց» ԲԲ ընկերության՝ աշխատավարձից անհիմն պահված գումարի բռնագանձման պահանջի մասին:

Դիմողը դատարանին հայտնել է, որ 2009թ. մարտի 24-ից մինչեւ հուլիսի 27-ն աշխատել է «Երեւան հյուրանոց» ԲԲ ընկերությունում որպէս մատենավար՝ համաձայն աշխատանքային պայմանագրի: Աշխատանքից ազատվել է պայմանագրի ժամկետը լրանալու կապակցությամբ: 07.09.2009թ. կրկին աշխատանքի է ընդունվել «Երեւան հյուրանոց» ԲԲ ընկերությունում՝ որպէս մատենավար եւ աշխատանքից ազատվել է 2010թ. հոկտեմբերի 8-ին: Այդ ժամանակաշրջանի համար նոր աշխատանքային պայմանագիր չի կնքվել, եւ իրեն փեղեկացրել են, որ գործում է 24.03.2009թ. կնքված աշխատանքային պայմանագիրը: Վերջնահաշվարկի ժամանակ պարզվել է, որ իրենից պահել են 45.000 /քառասունհինգ հազար/ ՆՏ դրամ՝ որպէս փուզանք: Ելնելով վերոգրյալից՝ դիմողը դատարանին խնդրել է «Երեւան հյուրանոց» ԲԲ ընկերությունից բռնագանձել վերոգրյալ 45.000 /քառասունհինգ հազար/ ՆՏ դրամ գումարը:

Երևան քաղաքի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դափարանն իր՝ 07.06.2011թ. վճռով հայցը մերժել է:

Նշված վճռի դեմ դիմողը ներկայացրել է վերաքննիչ բողոք:

ՆՏ վերաքննիչ քաղաքացիական դափարանն իր՝ 25.07.2011թ. որոշմամբ վերաքննիչ բողոքը վերադարձրել է այն պատճառաբանությամբ, որ ՆՏ քաղաքացիական դափարավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 2-րդ մասը չի թույլատրում բողոքարկել այն դատական ակտերը, որոնցով գույքային պահանջի արժեքը չի գերազանցում նվազագույն աշխատավարձի հիսնապատիկը, իսկ քննության առարկա քաղաքացիական գործով վեճի առարկայի արժեքը կազմում է 45.000 /քառասունհինգ հազար/ ՆՏ դրամ, այսինքն՝ «սույն գույքային պահանջով վերաքննությունը թույլատրելի չէ»:

ՆՏ վերաքննիչ քաղաքացիական դափարանի 25.07.2011թ. որոշման դեմ դիմողի ներկայացրած վճռաբեկ բողոքը ՆՏ վճռաբեկ դափարանն իր՝ 07.09.2011թ. որոշմամբ վերադարձրել է՝ վերահասարակելով ՆՏ վերաքննիչ քաղաքացիական դափարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումները:

3. Վիճարկելով ՆՏ քաղաքացիական դափարավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 2-րդ մասի սահմանադրականությունը՝ դիմողը գտնում է, որ այն հակասում է ՆՏ Սահմանադրության 1-ին, 3-րդ, 18-րդ, 19-րդ եւ 20-րդ հոդվածներին:

Նդում կատարելով Սահմանադրության հիշյալ հոդվածներին եւ մեջբերելով Սահմանադրության 6-րդ հոդվածը, Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածը՝ դիմողը պնդում է, որ նշված դրույթների միասնականությունը կազմում է դատական պաշտպանության եւ արդար դափարանության իրավունքների բովանդակությունը: Ըստ դիմողի՝ դատական պաշտպանության իրավունքը ենթադրում է ոչ միայն խախտված կամ վիճարկվող իրավունքների պաշտպանության եւ վերականգնման պահանջով դափարան դիմելու, այլեւ դատական ակտերը բողոքարկելու՝ պետականորեն երաշխավորված հնարավորություն: Ըստ դիմողի՝ եթե խախտված իրավունքի պաշտպանության պահանջով յուրաքանչյուր շահագրգիռ անձ իրավունք ունի դիմելու դափարան, ապա քաղաքացիական շրջանառության մասնակիցներն առաջին արյանի դափարան են դիմում հայցադիմում /դիմում/ ներկայացնելու, իսկ վերադաս դատական արյաններ՝ վերաքննիչ եւ վճռաբեկ բողոք բերելու միջոցով: Այսպեղից դիմողը եզրակացնում է, որ դատական ակտերը բողոքարկելու իրավունքն ուղղակիորեն բխում է անձի դատական պաշտպանության իրավունքի բովանդակությունից,

որն ապահովելու պարտականությունն ընկնում է պետության վրա: Վերարտադրելով ՏՏ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի բովանդակությունը՝ դիմողը եզրակացնում է, որ ՏՏ իրավական համակարգը պետք է դադարակալի ակտիվ բողոքարկման իրավունքի իրականացման համար անհրաժեշտ կառուցակարգեր պարունակի, որոնցից են դադարակալի ակտիվ վերանայման վերաքննության եւ վճռաբեկության ձեւերը:

Վկայակոչելով նաեւ ՏՏ սահմանադրական դատարանի ՍԴՈ-765 որոշմամբ, ինչպես նաեւ ՍԴՈ-652, ՍԴՈ-665, ՍԴՈ-673, ՍԴՈ-719, ՍԴՈ-758, ՍԴՈ-780 որոշումներով արտահայտված իրավական դիրքորոշումները՝ դիմողը գտնում է, որ դադարակալի վերանայումը պետք է դիտարկել որպես վերաքննիչ կամ վճռաբեկ բողոքարկման իրավունքների իրականացումն ապահովելու կառուցակարգ, որը միաժամանակ հնարավորություն է ընձեռում երաշխավորելու օրինական եւ հիմնավորված դադարակալի ակտիվ կայացումը, օրենքի միապետակ կիրառությունը, քաղաքացիական շրջանառության մասնակիցների իրավունքների, ազատությունների եւ օրինական շահերի պաշտպանությունը:

Դիմողը նշում է, որ ՏՏ Սահմանադրությունն ամրագրել է դադարակալի պաշտպանության անսահմանափակ իրավունք, ընդ որում, վերջինիս 18-րդ եւ 19-րդ հոդվածները դադարակալի պաշտպանության իրավունքի մասով հղում չեն պարունակում կոնկրետ օրենքի, եւ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով ընդամենը պետք է սահմանվեին այդ իրավունքի իրականացման կարգն ու պայմանները՝ առանց սահմանափակելու ՏՏ Սահմանադրության դրույթները:

Դիմողի պնդմամբ՝ փվյալ դեպքում խիստ անորոշ է նաեւ բողոքարկման իրավունքը 50.000 /հիսուն հազար/ ՏՏ դրամով սահմանափակելու միտումը կամ նպատակը: Եթե նման սահմանափակման համար հիմք է ընդունվել գումարի ոչ մեծ լինելու հանգամանքը, ապա դիմողն ուշադրություն է հրավիրում այն հանգամանքի վրա, որ Նայաստանի Նանրապետությունում նվազագույն ամսական աշխատավարձը 32.500 դրամ է՝ համաձայն «Նվազագույն աշխատավարձի մասին» ՏՏ օրենքի 1-ին հոդվածի, իսկ ըստ ՏՏ ազգային վիճակագրական ծառայության փվյալների՝ Նայաստանի Նանրապետությունում նվազագույն սպառողական զանբյուրի արժեքը 43.499.8 դրամ է:

Դիմողն ուշադրություն է հրավիրում նաեւ այն հանգամանքի վրա, որ օրենսգրքի վիճարկվող նորմը չի նախատեսում բողոքարկման բացառություններ. օրինակ՝ բողոքարկման հնարավորություն դատավարական որոշակի կոպիտ խախտումների դեպքում:

4. Պատրասխանող կողմը՝ առարկելով դիմողի փաստարկների դեմ, գրնում է, որ ՆՏ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 2-րդ մասը համապատասխանում է ՆՏ Սահմանադրությանը: Որպես իր դիրքորոշման հիմնավորում՝ պատրասխանող կողմը վկայակոչում է Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի առանձին հանձնարարականներ եւ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքը՝ եզրահանգելով, որ վիճարկվող իրավակարգավորումը բխում է միջազգային իրավական մոտեցումներից եւ միավաճ չէ բացառելու արդարադատության մարտնչության իրավունքի իրացումը: Սկզբունքորեն ապահովված է առաջին արյանի դատարանի դատական ակտերի վերանայման հնարավորությունը վերաքննիչ դատարանում: Վիճարկվող նորմը ոչ թե սահմանափակում է անձի՝ բողոք բերելու սահմանադրական իրավունքը, այլ սահմանափակում է միայն այն գործերով վերաքննության իրավունքի իրացումը, որոնցով վեճի առարկան կազմում են ոչ մեծ գումարի հայցապահանջները:

Պատրասխանողը նշում է, որ 1995թ. փետրվարի 7-ին Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի կողմից ընդունված՝ Քաղաքացիական եւ առեւտրային գործերով բողոքարկման ընթացակարգերի եւ համակարգերի գործողության մեջ դնելու եւ գործունեության բարելավման վերաբերյալ թիվ /95/5 հանձնարարականի՝ «Դատական վերահսկողության իրավունք» վերաառությամբ 1-ին հոդվածի a/ կետում ամրագրվել է, որ «Սկզբունքորեն պետք է նախատեսվի բարձր արյանի դատարանի /երկրորդ արյանի դատարանի/ կողմից ավելի ցածր արյանի դատարանի ցանկացած որոշման վերանայման հնարավորությունը: Եթե այս սկզբունքից բացառություններ են նախատեսվում, ապա դրանք պետք է հիմնված լինեն օրենքի վրա եւ համապատասխանեն արդարադատության ընդհանուր սկզբունքներին»: Վկայակոչելով նաեւ նույն հանձնարարականի՝ «Վերաքննության իրավունքը բացառող հարցերը» վերաառությամբ 3-րդ հոդվածը, պատրասխանողը շեշտում է այն հանգամանքը, որ երկրորդ արյանի դատարանի կողմից միայն պարզաճ հարցերի քննումն ապահովելու նպատակով նախատեսվել է, որ պետությունները պետք է դիտարկեն որոշ միջոցառումներ, այդ թվում՝ մի շարք գործերով, մասնավորապես՝ ոչ մեծ գումարի հայցապահանջներով վերաքննության բացառման հնարավորությունը: Դրա հիման վրա պատրասխանողը հետեւություն է անում, որ «ՆՏ օրենսդրությամբ սահմանված վերաքննության կարգը լիովին համապատասխանում է Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի վերոհիշյալ հանձնարարականների պահանջներին»:

5. Սույն գործով բարձրացված սահմանադրաիրավական վեճի շրջանակներում սահմանադրական դատարանը կարելի է հետեւյալ իրավական հարցադրումները.

- իրավաչափ է, արդյոք, վերաքննության իրավունքի իրացման հնարավորության սահմանափակումը՝ պայմանավորված հայցագնի չափով,

- ի՞նչ չափանիշներ պետք է հիմք ընդունվեն այն հայցագնի չափը սահմանելիս, որի դեպքում վերաքննության իրավունքը սահմանափակվում է,

- անհրաժեշտ ու իրավաչափ են, արդյոք, որոշակի բացառությունները նման սահմանափակման առնչությամբ:

Սույն հարցադրումները սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում դիտարկել դատարանի մարչելիության եւ արդար դատաքննության իրավունքի համարեքստում՝ հաշվի առնելով խնդրո առարկա հարցի վերաբերյալ միջազգային իրավական փորձն ու մոտեցումները:

Խնդրո առարկայի առնչությամբ միջազգային իրավական մոտեցումների եւ միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ քաղաքացիական գործերով վերաքննության իրավունքը բացարձակ չէ եւ արդարացված որոշակի հանգամանքներով՝ առանձին գործերով վերաքննության հնարավորությունը կարող է չնախատեսվել: Այսպես.

Արդարադատության մարչելիության ուղիների վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի 1981թ. մայիսի 14-ի թիվ R (81) 7 հանձնարարականի 15-րդ կետի համաձայն՝ ոչ խոշոր չափի հայցային պահանջներով վեճերի համար պետք է նախատեսվի հատուկ ընթացակարգ, որը հնարավորություն կտա կողմերին դիմել դատարան՝ չկրելով վեճի առարկա հանդիսացող գումարի համեմատ անհամաչափ ծախսեր: Այս նպատակներով հնարավոր է նախատեսել հեշտացված (պարզեցված) դատական վարույթ, զերծ մնալ անհարկի դատական լսումներից եւ **սահմանափակել բողոքարկման իրավունքը:**

Դատական համակարգի կարարելագործմանն ուղղված քաղաքացիական դատավարության սկզբունքների վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի 1984 թ. փետրվարի 28-ի թիվ R (84) 5 հանձնարարականի 8-րդ սկզբունքի 1-ին մասի b) կետի համաձայն՝ պետք է նախատեսվեն որոշակի կանոններ կամ կանոնների ամբողջություն՝ ուղղված վեճի լուծման արագացմանը՝ անվիճելի իրավունքի, նախապես գնահատված վնասի, ինչպես նաեւ **ոչ մեծ գումարներով հայցերի հետ կապված դեպքերում:**

Դատարանների աշխատանքի չափազանց ծանրաբեռնվածության անթույլատրելիության եւ սահմանափակման միջոցառումների վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի 1986թ. սեպտեմբերի 16-ի թիվ R (86) 12 հանձնարարականի 3-րդ կետում անդամ պետություններին խորհուրդ է փոխում դատական արջանների ծանրաբեռնվածությունը թոթափելու համար ստեղծել **արտադատական այնպիսի մարմիններ, որոնց կողմերը կարող են դիմել ոչ մեծ գումարի հայցապահանջներով**, ինչպես նաեւ իրավունքի կոնկրետ ոլորտների խնդիրներով վեճերի լուծման համար:

1995թ. փետրվարի 7-ին Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի ընդունած՝ «Քաղաքացիական եւ առեւտրային գործերով բողոքարկման ընթացակարգերի եւ համակարգերի գործողության մեջ դնելու եւ գործունեության բարելավման վերաբերյալ» թիվ R(95)5 հանձնարարականի՝ «Վերաքննության իրավունքից բացառություն կազմող հարցեր» վերաբերյալ 3-րդ հոդվածի a) կետում նախատեսվում է՝ «Երկրորդ արջանի դատարանի կողմից միայն պարզաճ հարցերի քննությունն ապահովելու նպատակով պետությունները պետք է քննարկեն ստորեւ թվարկված բոլոր կամ որոշ միջոցառումների ընդունման հնարավորությունը ... բացառել մի շարք գործեր, օրինակ՝ ոչ մեծ գումարի հայցապահանջները»:

Տիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ համաձայն Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի թիվ R(84)5 եւ R(95)5 հանձնարարականների՝ **չբացառելով քաղաքացիական գործերով վերաքննության իրավունքի իրացման հնարավորությունը**, այնուամենայնիվ, ի տարբերություն քրեական գործերով վերաքննության իրավունքի, երկրորդ արջանի դատարանում (վերաքննիչ դատարանում) քաղաքացիական գործերով բողոքարկումները կարող են ենթարկվել որոշակի սահմանափակումների, մասնավորապես՝ ոչ մեծ գումարի հայցապահանջներով:

6. ՏՏ Սահմանադրության 18, 19 եւ 20-րդ հոդվածների համադրված վերլուծությունը վկայում է, որ ՏՏ Սահմանադրությունը, ինչպես եւ Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիան եւ կից արձանագրությունները, բողոքարկման իրավունք նախատեսել է քրեական գործերով դատավճիռների առնչությամբ:

ՏՏ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածը վերաբերում է յուրաքանչյուր կոնկրետ արջանի դատարանում փվյալ գործի քննության համապատասխան ընթացակար-

գերին եւ, մասնավորապէս, արդարության պահանջներին համապատասխանող ընթացակարգերին: Այսինքն՝ ՏՏ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածում ամրագրված՝ արդար դատաքննության վերաբերյալ դրույթը կիրառելի է միայն վերաքննության կամ վճռաբեկ բողոք բերելու իրավունքի իրացումից հետո, եթե Կրթական կարեգործիչի գործերով նախատեսված է վերաքննության կամ վճռաբեկ բողոք բերելու իրավունք: Նույնը վերաբերում է Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածին: Ըստ Եվրոպական դատարանի՝ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքը չի ներառում վերաքննության իրավունքը: Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքում հետետղականորեն արտահայտվում է այն սկզբունքային իրավական դիրքորոշումը, համաձայն որի՝ Եվրոպական կոնվենցիան Պայմանավորվող պետություններին չի պարտադրում սրեղծել վերաքննիչ կամ վճռաբեկ դատարաններ, այնուամենայնիվ, եթե սրեղծվել են, ապա պետք է ապահովվի, որ շահագրգիռ անձինք այդ դատարաններում եւս օգտվեն 6-րդ հոդվածի երաշխիքներից... (մասնավորապէս՝ *Staroszczyk v. Poland*, գանգապ թիվ 59519/00, 2007թ. մարտի 22-ի վճիռ, կետ 125):

Անդրադառնալով ՏՏ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածի 1-ին մասի դրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտմանը դատական պաշտպանության եւ դատական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունքների փեսանկյունից՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ դատական ակտի բողոքարկման կամ վերաքննության իրավունքը թեւեւ վերաքննիչ եւ վճռաբեկ ափյանի դատարաններ սրեղծված լինելու պարագայում հանդիսանում է դատարանի մատչելիության եւ դատական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունքների բաղադրարար, այնուամենայնիվ, նշված իրավունքները բացարձակ չեն եւ ենթակա են որոշակի սահմանափակման, որոնցից մեկն էլ հանդիսանում է օրենսգրքի վիճարկվող նորմով նախատեսված որոշակի կարեգործիչի քաղաքացիական գործերով վերաքննության սահմանափակման դեպքը: Այս առումով սահմանադրական դատարանն ինքնին իրավաչափ է համարում հայցագնի չափով պայմանավորված՝ քաղաքացիական գործերով վերաքննության իրավունքի սահմանափակումը: Այլ խնդիր է օրենսգրքի վիճարկվող նորմում ամրագրված գումարի չափի արդարացված լինելը, ինչպէս նաեւ նման սահմանափակման՝ որպէս ընդհանուր կանոնից բացառության նախատեսման, համապատասխանությունն արդարադատության ընդհանուր սկզբունքներին:

7. Սահմանադրական դատարանը միջազգային փորձի ուսումնասիրության արդյունքներով արձանագրում է, որ բոլոր այն երկրներում, որոնց օրենսդրությունը թույլ է տալիս «ոչ մեծ» հայցագնի դեպքում սահմանափակել դատական ակտի բողոքարկման իրավունքը, գործում են որոշակի չափանիշներ ու գործոններ, որոնց հետ ողջամիտ հարաբերակցության մեջ է օրենսդիրը որոշում համապատասխան հայցագնի չափը: Որպես նման չափանիշներ ծառայում են, մասնավորապես, նվազագույն աշխատավարձի չափը, նվազագույն սպառողական գամբյուղի արժեքը, բնակչության կենսամակարդակը: Ընդ որում, առանձին դեպքերում, օրինակ՝ Գերմանիայի Դաշնությունում, հայցագնի չափը, որի դեպքում բողոքարկման հնարավորություն նախատեսված չէ, իր չափով զգալիորեն զիջում է նվազագույն աշխատավարձի չափին:

Եվրոպական դատարանն անհատական գանգառների ընդունելիության՝ Եվրոպական կոնվենցիայի 14-րդ արձանագրությամբ ներդրված նոր պայմանի՝ էական վնասի առկայությունը գնահատելիս հաճախ որպես չափանիշ հիմք է ընդունում դիմողի վրա տվյալ խախտման ունեցած ֆինանսական ազդեցությունը, մասնավորապես՝ խնդրո առարկա գումարի չափի աննշան լինելու հանգամանքը:

Այս առնչությամբ հարկանշական է նաև, որ Եվրոպական դատարանն էական վնասի առկայությունը գնահատելիս հաճախ առաջնորդվելով դիմողի համար նյութական շահի առկայության կամ բացակայության փաստով, միաժամանակ ընդունում է, որ նյութական շահը միակ տարրը չէ որոշելու համար էական վնասի առկայությունը կամ բացակայությունը: Մասնավորապես, Կորոլեյն ընդդեմ Ռուսաստանի /Korolev v. Russia/ գործով 2010թ. հուլիսի 1-ի վճռում Եվրոպական դատարանն արտահայտել է սկզբունքային իրավական դիրքորոշում առ այն, որ. «... Կոնվենցիայի խախտումը կարող է վերաբերել սկզբունքի կարեւոր հարցերի եւ, այդպիսով, էական վնաս կարող է հասցվել նաև առանց նյութական շահերին վնաս պարճառելու»:

Ավելին, 14-րդ արձանագրության 12-րդ հոդվածի համաձայն՝ նույնիսկ էական վնասի բացակայության դեպքում անհատական գանգառը չի կարող հայտարարվել անընդունելի, եթե հարգանքը կոնվենցիոն իրավունքների նկատմամբ պահանջում է տվյալ գանգառի ըստ էության քննություն:

Ելնելով միջազգային դատավարական փորձի ուսումնասիրությունից եւ հաշվի առնելով վերը ներկայացված գործոնները՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ խնդրո առարկա վեճի դեպքում այս կամ այն դրամական չափը որպես «ոչ մեծ» հայցապահանջների առավելագույն սահման դիտարկելու համար, մասնավորապես, հարկ է ելնել տվյալ սոցիալական իրականությանը բնորոշ չափանիշներից, ինչպիսին,

օրինակ, կարող է լինել երկրում քաղաքացիների միջին ամսական եկամտի, նվազագույն աշխատավարձի, նվազագույն սպառողական զամբյուղի արժեքի հարաբերակցությունը:

Նկատի պետք է ունենալ, որ, օրինակ, Նայասրանի Նանրապետությունում «Նվազագույն աշխատավարձի մասին» ՏՏ օրենքի 1-ին հոդվածի համաձայն՝ նվազագույն ամսական աշխատավարձը 32.500 դրամ է: Միաժամանակ, նվազագույն սպառողական զամբյուղի արժեքը 43.499.8 դրամ է: Իսկ ՏՏ քրեական օրենսգրքի 175-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն հափշտակության **զգալի չափն** սկսվում է հաշվարկային նվազագույն աշխատավարձի երեսնապատիկից (30.000 դրամից): Բոլոր դեպքերում բողոքարկման ոչ ենթակա գումարային սահմանի որոշումն օրենսդիր մարմնի իրավասության հարցն է, սակայն այն պետք է որոշվի նշված գործոնների հետ արդարացի եւ ողջամիտ հարաբերակցություն ապահովելու նպատակից ելնելով, միաժամանակ հաշվի առնելով արդարադատության սահմանադրաիրավական խնդիրները սոցիալական արդարության նպատակներին ծառայեցնելու անհրաժեշտությունը:

8. Դատական ակտերի բողոքարկման ինստիտուտի նպատակը ոչ միայն ներկայացված պահանջի մերժման կամ բավարարման իրավազավության ստուգումն է: Այս ինստիտուտն այն հիմնական եւ էական իրավական երաշխիքն է, որի միջոցով ապահովվում է ստորադաս դատարանի կողմից արդար դատաքննության իրավունքի հիմնական բաղադրարարների, մասնավորապես, ՏՏ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածի 1-ին մասով եւ Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված դատավարական երաշխիքների պահպանումը: Բոլոր այն դեպքերում, երբ առաջին աստիճանի դատարանը չի պահպանել հիշյալ դատավարական երաշխիքները, քաղաքացին չունենալով վերաքննության իրավունք, ըստ էության զրկվում է իր գործի արդար դատաքննության իրավունքն արդյունավետորեն իրացնելու հնարավորությունից եւ արդար դատաքննության իրավունքի խախտման դեմ պաշտպանության արդյունավետ միջոցից: Ներեւաբար, վիճարկվող իրավակարգավորումը դիտարկելով արդար դատաքննության իրավունքի համարեքսպում՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ հայցագնի չափով պայմանավորված՝ վերաքննության իրավունքի սահմանափակումը կարող է իրավազափ համարվել միայն այն դեպքում, երբ չի խաթարվում արդար դատաքննության իրավունքի բուն էությունը: Այս առնչությամբ սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում

բացահայտել այն ընդհանուր տրամաբանությունը, որն ընկած է բողոքարկման ինստիտուտին առնչվող՝ ՆՏ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 207-րդ հոդվածի եւ 228-րդ հոդվածի, ինչպես նաեւ 204.32 հոդվածի հիմքում: Մասնավորապես, ՆՏ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 207-րդ հոդվածի 7-րդ մասը սահմանում է այն բացառիկ դեպքերը, երբ վերաքննիչ բողոք կարող է ներկայացվել նաեւ ընդդեմ առաջին աստիճանի դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող օրինական ուժի մեջ մտնող ակտի դեմ: Այն է՝ երբ գործի նախորդ դատական քննության ընթացքում թույլ են տրվել նյութական կամ դատավարական իրավունքի այնպիսի հիմնարար խախտումներ, **որի արդյունքում ընդունված դատական ակտը խաթարում է արդարադատության բուն էությունը:**

ՆՏ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 228-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված են դատավարական իրավունքի նորմերի այն խախտումները, որոնք վճռի պարտադիր բեկանման հիմք են: Այն է՝ դատարանը գործը քննել է ոչ օրինական կազմով, դատարանը գործը քննել է գործին մասնակցող անձանցից որեւէ մեկի բացակայությամբ (դատավարության կողմերի մրցակցության եւ հավասարության սկզբունքի խախտում), վճիռը ստորագրել է ոչ այն դատավորը, որը կայացրել է այն, վճիռը կայացրել է ոչ այն դատավորը, որը մտնում է գործը քննող դատարանի կազմի մեջ, գործից բացակայում է դատական նիստի արձանագրությունը:

ՆՏ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 204.32 հոդվածն ամրագրում է այն դեպքերը, երբ օրինական ուժի մեջ մտնող դատական ակտերը ենթակա են վերանայման նոր երեսան եկած հանգամանքների հիմքով: Մասնավորապես, այդ հիմքերն են դատարանի օրինական ուժի մեջ մտնող դատավճռով հաստատված՝ վկայի ցուցմունքների կեղծ լինելը, փորձագետի եզրակացության ակնհայտ կեղծ լինելը, թարգմանչի թարգմանության ակնհայտ սխալ լինելը, փաստաթղթերի կամ իրեղեն ապացույցների կեղծված լինելը, գործին մասնակցող անձանց, նրանց ներկայացուցիչների կամ դատավորի՝ գործի քննության հետ կապված հանցավոր արարք կատարած լինելը, ինչպես նաեւ տվյալ վճռի կայացման համար հիմք հանդիսացած դատական ակտի, դատավճռի, վարչական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի որոշման վերացումը:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վերոհիշյալ հոդվածներով սահմանված բացառությունները եւ հիմքերը վերաբերում են արդար դատաքննության իրավունքի բուն էությունը խաթարող դատական սխալին կամ իրավիճակներին, եւ

այդ իրավակարգավորումների հիմքում ընկած ընդհանուր փրամաբանությունը հանգում է նրան, որ արդար դատաբանության իրավունքի բուն էությունը խաթարող դատական սխալի արդյունքում կայացված դատական ակտը չի կարող իրավական ուժ ունենալ:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վիճարկվող նորմով օրենսդիրը սահմանելով դրանում նշված գործերով վերաքննության իրավունքի սահմանափակում, շեղվել է օրենսգրքում առկա վերոհիշյալ ընդհանուր փրամաբանությունից՝ չնախատեսելով բողոքարկման իրավունքի սահմանափակումից բացառություններ բոլոր այն դեպքերում, երբ առաջին աստիճանի դատարանը թույլ է տվել արդար դատաբանության իրավունքի բուն էությունը խաթարող դատական սխալ:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաև, որ նման բացառություններ սահմանելու անհրաժեշտությունը բխում է 1995թ. փետրվարի 7-ին Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի ընդունած թիվ R(95)5 հանձնարարականի՝ «Դատական վերահսկողության իրավունք» վերաբառությամբ 1-ին հոդվածի b) կետի պահանջներից, որի համաձայն՝ բացառությունները դատական վերահսկողության իրավունքից թույլատրելի են միայն այն պայմանով, որ համապատասխանեն **արդարության ընդհանուր սկզբունքներին**: Նման մտպեցումը համահունչ է նաև Եվրոպական դատարանի այն մտպեցումներին, որոնք ձեւավորվել են «Էական վնասի» գնահատման պրակտիկայում:

Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել նաև, որ ի պատասխան սահմանադրական դատարանի հարցմանը՝ ՏՏ արդարադատության նախարարի 23.05.2012թ. N01/3091-12 գրության մեջ որպես ՏՏ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում վիճարկվող դրույթի ամրագրումը հիմնավորող հանգամանք է մատնանշվում վերաքննիչ դատարանի ծանրաբեռնվածությունը թեթևացնելու անհրաժեշտությունը: Այս առնչությամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ նման իրավակարգավորումը գործնականում ոչ միայն արդյունավետորեն չի ծառայում իր նպատակին, այլև, ստիպելով շահագրգիռ անձանց բողոքարկման վիճարկվող սահմանափակումը շրջանցելու նպատակով ներկայացնել 50.000 դրամը գերազանցող հայցապահանջ, հանգեցնում է դատարաններին 50.000 դրամը գերազանցող հայցազնի մատով անհիմն պահանջով ծանրաբեռնելուն:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով,

«Սահմանադրական դատարանի մասին» Նայասարանի Նանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 69-րդ հոդվածներով, Նայասարանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. ՆՏ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 2-րդ մասը ճանաչել Նայասարանի Նանրապետության Սահմանադրության 18-րդ եւ 19-րդ հոդվածներին հակասող եւ անվավեր՝ այնքանով, որքանով չի նախատեսում բողոքարկման իրավունքի սահմանափակումից բացառություններ բոլոր այն դեպքերում, երբ առաջին աստիճանի դատարանը թույլ է տվել արդար դատաքննության իրավունքի բուն էությունը խաթարող դատական սխալ, մասնավորապես, երբ չեն պահպանվել ՆՏ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածի 1-ին մասով եւ Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին 1950թ. նոյեմբերի 4-ի կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված դատավարական երաշխիքները:

2. Նայասարանի Նանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՏՈՂ

Գ. ՆԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

18 հուլիսի 2012 թվականի
ՍԴՈ- 1037